

محتوای درسی جلسه یازدهم

المشقة تجلب التيسير

استاد: دکتر ذوالفقار طلب
دستیار: روناک خالدیان

المشقة تجلب التيسير

ترجمه

سختی موجب آسانگیری می گردد

مترادفات قاعده:

(الف) الأمر إذا ضاق اتسع (به تناسب تنگی در مسأله ای گسترش حکم ایجاد می شود).

(ب) إذا ضاق الأمر اتسع و إذا اتسع ضاق (تنگی حکم در مسأله ای، موجب وسعت در آن و وسعت حکم در آن، موجب تنگی حکم می گردد).

(ج) كل ما تجاوز عن حده انعكس الي ضده (هر آنچه که از حد خویش تعدی کند به ضد آن حکم داده می شود).

مبانی و مستندات قاعده

الف: کتاب :

- یرید الله بکم الیسر و لا یرید بکم العسر (بقره 98)، خداوند آسانی را برای شما میخواهد و دشواری را برای شما نمیخواهد.
- و ما جعل علیکم فی الدین من حرج (حج 78)، خداوند متعال هیچ سختی را در دین برای شما قرار نداده است.

ب) سنت:

حدیث : انما بعثتم میسرین و لم تبعثوا معسرین (همانا شما آسانگیر مبعوث شده اید و نه سخت گیر) (بخاری 16/1).

ج) عقل:

حکم به آسان دادن امر دشوار، از مقتضیات عقل است.

مفهوم تفصیلی قاعده

الف: اهمیت قاعده:

قاعده مذکور از جمله قواعد متفق علیه بین مذاهب فقهی است در اغلب ابواب فقهی کاربرد دارد، به طوری که شامل تمام انواع رخصت ها می گردد. و در اهمیت این قاعده کافی است که تحت عنوان یکی از مراتب مقاصد شریعت به لحاظ شدت و ضعف قرار می گیرد و آن عبارت است از حاجیات که گاهی حاجیات به منزله ضروریات نیز می باشد. پس این قاعده به طور مستقیم با حاجیات و به طور غیر مستقیم با ضروریات در ارتباط است.

ب. شروط قاعده:

1. مخالف نص شرعی نباشد.
2. مشقت از نوع غیر عادی باشد پس مشقات عادی مثل مشقت در کارموجب تیسیر نیست.
3. مشقت از نوع لوازم احکام شرعی مثل سردی در آب وضو، غسل و مشقت از روزه گرفتن و یا جهاد و اجرای حدود نباشد.

تطبیقات

تطبیقات این قاعده را میتوان تحت عنوان اسباب تخفیف مشتقات بیان کرد

1. سفر: برخی از رخصتها به سفر طولانی (قصر + افطار + مسح خفین) و برخی دیگر به غیر سفر طولانی (ترک جمعه + اکل میت) و برخی دیگر مختلف فیه (جمع، خواندن نماز سنت بر مرکب + اسقاط نماز فرض (یعنی عدم اعاده نماز فرض با تیمم)).

2. بیماری: مثال: تأخیر اقامه حدود برای شخص بیمار، جواز تأخیر روزه ماه رمضان به دلیل بیماری.

3. اکراه: عبارت است از الزام دیگری به امری که بر خلاف شرع یا طبع او باشد و اگر تهدید به گونه ای باشد که نهی کننده قادر به اجرای آن از طریق ضرب مبرح یا اتلاف یا عضو یا حبس باشد اکراه ملجی و در غیر این صورت که غیر ملجی می گویند.

مثال: اکراه به نوشیدن خمر یا تلفظ به کفر با وجود شرایط تسلیم، عمل به آن جایز است.

4. نسیان: عبارت است از عدم یادآوری چیزی در وقت نیاز به آن، حکم مسقط گناه و مجازات است.

مثال: جماع در روز ماه رمضان از باب نسیان که فاقد کفاره است و روزه اش باطل نمی شود.

5. **جهل به حکم:** عدم علم به چیزی که علم به آن شرط است، حکم به مسقط گناه.
 مثال: جهل به حکم یا موضوع: در جماع یا خوردن و آشامیدن روزه.
6. **عسر و عموم بلوی** (مبتلابه) نماز با نجاست معفو عنه، تجویز بیع مساقات، سلم، اجاره، اباحه نظر برای طبیب به غیر محرم (به طور اجمالی / حاجیات) پشه حامل نجاست که نجاست آن معفو عنه است و وضو با ظروف سفالین که آمیخته با سرگین حیوانات است (معفو عنه) ← (إذا ضاق الأمر اتسع). سخن کم و خون اندک معفو عنه است (إذا اتسع الأمر ضاق)، ولی زیاده ی آن جایز نیست.
7. **نقص:** ضد کمال است زیرا نقص در برابر تکلیف مستقل نوعی مشقت محسوب می شود پس تکلیف از صبی و مجنون ساقط است .
8. **اجتهادات مختلف** که موجب جواز عمل به هر کدام از آنهاست به دلیل قاعده: (لا ینکر المختلف فیه بل ینکر المتفق علیه).
9. **تتبع رخص** که در نزد قایلین به این دیدگاه انواع تخفیف:

1. **تخفیف اسقاط:** مانند اسقاط جمعه، حج، عمره، و جهاد با شرایط خاص آن.
2. **تخفیف تنقیص:** قصر نمازها
3. **تخفیف ابدال:** تیمم بدل از وضو یا غسل ، نشستن به جای قیام و خوابیدن به پهلو و نیز اشاره در نماز و نیز اطعام به جای صیام در کفارات.
4. **تخفیف تقدیم:** جمع تقدیم نمازها در سفر و مطر، زکات پیش از رسیدن به حول، جلو انداختن زکات فطر در رمضان و نیز کفاره سوگند.
5. **تخفیف تأخیر:** جمع تأخیر نمازها در سفر و تأخیر روزه رمضان برای بیمار و مسافر، تأخیر نماز برای کسی که مشغول به انجام مسؤولیتی ضروری مانند نجات غریق می باشد.

6. **تخفیف ترخیص در ضروریات:** اباحه خوردن میت یا مداوا با نجاسات و شرب خمر برای کسی که در حال خفه شدن است. ملحق به تخفیف تنقیص یا ترخص، تخفیف تغییر: مانند تغییر در روش و ساختار نماز به هنگام نماز خوف.

7. **تخفیف جواز عمل به اجتهادات مختلف:** (قاعدہ: لا ینکر المختلف فیه بل ینکر المتفق علیہ) مزید این نوع تخفیف است.

8. **تخفیف عمل به تتبع رخص:** در نزد قائلین به این دیدگاه

حکم عمل به رخصت:

رخصت ها دارای اقسام مختلفی می باشد که هر کدام از این اقسام دارای احکام مختلف هستند.

1. وجوب عمل به رخصت:

- خوردن میت برای شخص مضطر که ظن هلاک دارد
- شکستن روزه یا روزه نگرفتن برای شخصی که روزه گرفتن مظنه هلاک است
- نوشیدن شراب برای شخصی که در حال خفه شدن است

2. استحباب عمل به رخصت :

- قصر در سفر با شرایط خاص آن
- روزه نگرفتن برای شخص بیمار یا کسی که روزه گرفتن برای او بیش از حد مشقت آور است
- نگاه به نامحرم به وقت خواستگاری

3. مباح بودن عمل به رخصت :

سلم، صلح، اجاره و...

4. اولی، ترک رخصت در موارد ذیل است:

مسح خفین، جمع بین دو نماز در شرایط خاص آن، روزه نگرفتن در سفر و... برای کسی که روزه اش آسیب آور نیست، تیمم به هنگام وجود آبی گران تر از قیمت واقعی آن و شخص نیز قادر به پرداخت آن است.

5. کراهت عمل به رخصت:

قصر کمتر از سه مراحل به دلیل خروج از خلاف امام ابو حنیفه.

استثنائات قاعده

الف: طلاق زن از طرف شوهر بیمار (مرض الموت) بدون رضایت زوجه : به طوری که طلاق واقع می شود ولی درباره ارث و عدم ارث زوجه از شوهر خویش اختلاف که شود: جمهور بر خلاف شافعیه قایل به ارث بردن از این نوع شوهر است.

ب: جهل نسبت به نصوص شرعی

ج: جهل در دارالاسلام

د: خطا در حقوق مالی مردم

ه: سکر مباح در حقوق مالی مردم و سکر حرام در تمام (حق الله و حق الناس)، عقود (طلاق، نکاح و رجعت او نیز و دیگر او قبول می شود).